

– застосування ІКТ у процесі самоосвіти і саморозвитку особистості майбутніх психологів.

Такий підхід дає змогу майбутнім психологам не лише інтенсифікувати їхню пізнавальну діяльність, а й оцінювати одержані знання за професійною та особистісною значущістю, що сприятиме формуванню прагнення самореалізації психологів у їхній важливій професійній діяльності.

Отже, професійна підготовка майбутніх психологів у ЗВО має спрямовуватися на вироблення низки компетентностей і професійної готовності до безперервного фахового й особистісного зростання й активного саморозвитку.

Список використаних джерел

1. Асмолов А. Г. Практическая психология и проектирование вариативного образования в России: от парадигмы конфликта – к парадигме толерантности. *Вопросы психологии*. 2003. № 4. С. 3–15.
2. Гершунский Б. С. Педагогическая прогностика : методология, теория, практика. Київ: «Вища школа», 1986. 200 с.
3. Колесніченко О. С., Середа Ю. І. Структурно-функціональна модель професійної підготовки психолога МНС України. *Проблеми екстремальної і кризисної психології: сб. науч. тр.* Харьков: НУЦЗ України, 2012. С. 75–82.
4. Литвин А. В. Інформатизація професійно-технічних навчальних закладів будівельного профілю : монографія. Львів : Компанія «Манускрипт», 2011. 498 с.
5. Панок В. Реформування змісту, форм і методів підготовки практикуючих психологів як нагальна вимога суспільної практики. *Проблеми підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів у вищих навчальних закладах*. 2002. Вип. 4. С. 18–28.
6. Стандарт вищої освіти України із галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 «Психологія» : наказ Міністерства освіти і науки від 24.04.2019 р. № 564. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/053-psikhologiya-mag.pdf> (дата звернення: 15.07.2019).
7. Coombs S. J. Designing a Self-Organized Conversational Learning Environment. *Educational Technology*. 1998. Vol. 38. № 3. P. 17–29.

УДК 377.1

*Козловська Ірина, доктор педагогічних наук,
ст. наук. співробітник, провідний науковий співробітник
Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національний університет «Львівська політехніка»,
Якимович Тетяна, канд. пед. наук, старший науковий співробітник,
доцент Львівського навчально-наукового центру професійної освіти
НПУ імені М.П. Драгоманова
Львів, Україна*

СУСПІЛЬНІ ВПЛИВИ НА ЗМІСТ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Обґрунтовано залежність змісту професійного навчання від соціально обумовлених вимог до моделі фахівця. Доведено необхідність розрізнення моделі підготовки та

діяльності фахівця. Висвітлено особливості професійної підготовки майбутніх фахівців в постіндустріальному суспільстві. В інформаційному суспільстві ділова активність перетікає в інформаційно-комунікативну сферу. Обґрунтовано концепцію безперервної освіти. Показано, що у професійній освіті відбувається зміщення акценту із засвоєння значних обсягів інформації на опанування способами безперервного набуття нових знань та вміння вчитися самостійно. Розглянуто сучасні тренди донесення освітніх послуг до споживача та технології їх реалізації.

Ключові слова: професійна підготовка, навчальний процес, модель фахівця, інформаційне суспільство, безперервна освіта.

*Kozlovska Iryna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Leading Researcher,
International Institute of Education, Culture and Diaspora Relations
National University "Lviv Polytechnic"*

*Yakymovych Tetiana, PhD (Pedagogical Sciences), Senior Researcher,
Associated professor of Lviv Scientific and Practical center of Vocational Education
M.P.Dragomanov National Pedagogical University
Lviv, Ukraine*

SOCIAL INFLUENCES ON THE CONTENT OF VOCATIONAL TRAINING OF FUTURE PROFESSIONALS

The dependence of the content of vocational training on socially constructed requirements for the model of future specialist is grounded. The necessity of distinguishing the models of training and professional activities is proved. The peculiarities of professional training of future specialists in post-industrial society are highlighted. In the information society, business activity flows in the information and communication sectors. The concept of continuous learning is proved. It is shown that in vocational education the shift of the stress from a large amount of information to ways of continuous acquirement of knowledge and skills by the independent learning is taking place. The modern trends to deliver educational services to the consumer and the technology of their implementation are considered.

Key words: vocational training, educational process, professional model, information society, continuing education.

Економічні, правові, господарські та інші реформи, що відбуваються в інформаційному суспільстві, вимагають підготовки фахівця, який є компетентним, мобільним, вільно орієнтується у змінах на виробництві, володіє інформаційно-комунікативними технологіями. Однією з найважливіших функцій суспільства є професійна підготовка майбутніх фахівців для ефективного використання наявних виробничих сил. Накопичений досвід людського пізнання в цій галузі знаходить відображення у філософії, історії, соціології, психології та педагогічній науці, зокрема у професійній педагогіці, яка розглядає підготовку людини до діяльності за професією. Трудова діяльність є основною умовою існування і розвитку людини, найрізноманітніших сфер суспільного життя і постає як суспільне виробництво – форма взаємодії суспільства й природи, що спрямована на перетворення предметів природи, на створення матеріальних і духовних продуктів відповідно до інтересів та потреб людей [1, с. 136].

Основні цілі сучасної професійної освіти України визначає Закон «Про освіту»: створення умов для освоєння кожною людиною професії і включення її в суспільно-корисну працю відповідно до її інтересів і здібностей; задоволення поточних і перспективних потреб народного господарства в кваліфікованих конкурентоспроможних робітниках, що мають широкий політехнічний світогляд, професійну мобільність, загальну культуру; забезпечення перепідготовки робітничих кадрів, підвищення їх кваліфікації відповідно до сучасних вимог науково-технічного розвитку та потреб виробництва, що швидко змінюються.

Проблема визначення змісту професійного навчання, залежно від стану матеріального виробництва, займає провідне місце у професійній педагогіці (П.Р. Атутов, С.Я. Батишев, А.П. Беляєва, Р.С. Гуревич, Г.Е. Гребенюк, М.І. Думченко, М.А. Жиделєв, В.С. Ледньов, Ю.С. Тюнніков, Б.О. Федоришин, В.В. Чебишева, В.В. Шапкін, С.А. Шапоринський).

Мета статті: аналіз суспільних впливів на зміст професійного навчання майбутніх фахівців.

Суспільне виробництво охоплює всі існуючі галузі сукупної суспільної праці та сфери діяльності: матеріальне виробництво, сферу послуг, виробництво свідомості, а також діяльність інститутів, що забезпечують виховання, загальну та професійну освіту, підготовку людини до самостійної праці і життя. Між усіма галузями суспільного виробництва існує тісний взаємозв'язок і взаємодія. У його межах відбувається взаємодетермінація двох складових: професійної освіти виробництвом (як умовою її рівня) і виробництва професійною освітою (як тим полем, на якому реалізується діяльність фахівця) [1, с. 37]. Основою суспільного розвитку є матеріальне виробництво, оскільки воно задовольняє найрізноманітніші людські потреби. Рівень розвитку матеріального виробництва не може бути вищим за ті фундаментальні надбання, що визначають рівень професійної освіти.

Професійна освіта, своєю чергою, базується на досягненнях матеріального виробництва, сама стає «освітньо-педагогічним виробництвом людини» [5, с. 135]. Об'єднання зусиль рушійних сил матеріального виробництва та професійної освіти – необхідна умова розвитку суспільного виробництва. Формування системи професійної освіти відбувається на основі вимог до працівника – моделі фахівця. Доцільно розрізняти дві сторони цієї моделі: підготовки та діяльності. Особистісна та соціальна функції людини проявляються та реалізуються в діяльності, а формуються у процесі професійної підготовки. Виникає суперечність між рівнем сучасних вимог до професійної діяльності фахівця і реальною практикою професійної підготовки у професійно-технічних навчальних закладах. Для формування цілісного

уявлення про фахівця необхідно проаналізувати його як з огляду на особливості професійної підготовки, так і професійної діяльності.

У процесі професійного становлення робітник досягає певного рівня професійної майстерності – стає фахівцем, тобто особою, яка професійно володіє певним фахом. Залежно від цього рівня визначається кваліфікація робітника. Професійна кваліфікація визначає ступінь професійної підготовки до виконання певного виду робіт відповідної якості та складності. Професійна підготовка та професійна діяльність фахівця взаємопов'язані, їх характеристики постійно змінюються під впливом соціально-економічних умов. Нижче наведено ретроспективний аналіз такого впливу.

У 30-і роки Центральним інститутом праці був започаткований моторно-тренувальний метод навчання з метою підготовки робітників масових професій вузького профілю, які б мали забезпечити індустріалізацію країни. Цей метод передбачав формування трудового автоматизму, тобто формування навичок шляхом тренування на спеціальних апаратах, та швидке (протягом кількох місяців) освоєння ручних операцій. Тренований робітник міг автоматично виконувати операції у темпі, що задавався машиною, за мінімальних затрат на професійну підготовку.

У повоєнні роки народне господарство потребувало швидкого піднесення продуктивних сил. Тому суспільство потребувало робітника, який швидко освоював потрібну професію і задіювався у системі виробництва. Цінними професійними якостями вважалися фізична сила та витривалість, точність та розміреність рухів тощо. Професійна освіта була спрямована на вузьку спеціалізацію та швидку професійну віддачу. Основна увага під час короткотривалого навчання у фабрично-заводських школах та курсах зверталася на відпрацювання трудових операцій.

Бурхливий розвиток науки та техніки (60-70 роки) характеризується швидким оновленням предметів і знарядь праці, механізацією і автоматизацією виробничих процесів, використанням нових матеріалів, глибокими перетвореннями в організації та технології виробництва. Ці зміни, своєю чергою, вимагали підвищення уваги до загальноосвітньої підготовки робітничих кадрів. Тому обов'язковою умовою здобуття професії стала середня освіта. Успіхи професійної діяльності зумовлювалися рівнем знань робітника.

Виникнення нових галузей виробництва, впровадження нових технічних засобів і технологічних процесів породжували якісно нові професії, що вимагали ґрунтовних теоретичних, науково-технічних і професійних знань, умінь і навичок. Зміна характеру і змісту праці робітника зумовлюють зміни у професійно-кваліфікаційній структурі кадрів: усе менше застосовуються ремісничі та вузькоспеціалізовані професії, зростає роль професій широкого профілю. Проблема підготовки робітника широкого профілю почала займати

значне місце у науково-педагогічних дослідженнях. Робітник широкого профілю – це робітник, що добре орієнтується у певній галузі виробництва і має, водночас з відповідною спеціальною підготовкою, необхідні загальнопрофесійні знання і вміння для виконання робіт на суміжних технологічних дільницях і знайомий з науковими основами даного виробництва [3, с. 61].

Упровадження у виробництво нових технологічних процесів зумовило зростання вимог до рівня кваліфікації робітника. Робітник високого рівня кваліфікації володіє широкими загальноосвітніми, загальнотехнічними та професійними знаннями, навичками та вміннями, що дають йому можливість легко орієнтуватися в системі виробництва даної галузі промисловості і в новій виробничій обстановці, оволодівати новими знаннями, навичками і вміннями для виконання трудових функцій, що постійно ускладнюються і змінюються [3, с. 47]. Навчальними закладами з підготовки робітничих кадрів високого рівня кваліфікації стали середні професійно-технічні училища (СПТУ). Особливістю таких навчальних закладів - поєднання професійної підготовки і загальної середньої освіти. Освоєння професії та основ наук складало єдиний навчально-виховний процес

Спеціальні знання, висока професійна підготовка і професійна мобільність перетворюються в обов'язкову умову успішної професійної діяльності усе більш широкого кола робітників. Професійна мобільність характеризує здатність швидко змінювати вид праці, переключатися на іншу діяльність у зв'язку зі змінами техніки і технології виробництва. Вона виявляється у володінні системою узагальнених прийомів професійної праці та застосуванні їх для освоєння нових виробництв, передбачає розвиток узагальнених професійних знань, готовність до відбору і реалізації оптимальних способів виконання виробничих завдань. Тенденцією зміни професійної структури робітничих кадрів є динамічний процес інтеграції професій і спеціальностей. Все більшого поширення стає суміщення професій. Моделлю робітника кінця 90-х років є конкурентоздатний робітник, що володіє інтегрованими професіями, які об'єднують робітничі спеціальності за техніко-технологічними параметрами і трудовими функціями або за двома цими ознаками [8, с. 185].

Обґрунтування потреби суспільства у фахівцях певного профілю зумовлюються технологічними змінами, що визначаються теорією «довгих хвиль» [2, с. 49]. Для першої довгої хвилі (1790–1850рр.) характерна механізація праці у ткацтві; для другої (1851–1895рр.) – добування вугілля та поява парового двигуна; для третьої (1896–1946рр.) – розвиток чорної металургії; для четвертої (1947–1989 рр.) – використання нафти і продуктів органічної хімії; для п'ятої хвилі (1990 р.-?) – впровадження мікроелектроніки; для шостої (2040 р.-?) передбачається розвиток біотехнології.

Зміна предметів і розвиток засобів праці (перехід від ручних до механізованих, від механізованих до автоматизованих і до комп'ютеризованих) пов'язаний з якісними змінами змісту праці робітника: скороченням ремісничих навичок, фізичної та одноманітної розумової праці, зростанням творчих здібностей. Для визначення змісту підготовки фахівців для певної галузі народного господарства необхідним є науковий аналіз засобів праці, з урахуванням їх конструктивних особливостей, зміни виду та якості сировини і виробів, методів проведення технологічних процесів, вимог до змісту трудової діяльності робітника у розвитку.

У постіндустріальному суспільстві сфера послуг має пріоритетний розвиток і превалює над обсягом промислового виробництва та виробництва сільськогосподарської продукції. Це зумовило зростання професійних навчальних закладів, що готують фахівців сфери обслуговування.

Суспільство початку XXI століття називають інформаційним суспільством. Інформаційне суспільство - одна з теоретичних моделей, що використовуються для опису якісно нового етапу суспільного розвитку, в який вступили розвинені країни з початком інформаційно-комп'ютерної революції [4]. Технологічною базою суспільства стають не індустріальні, а інформаційні і телекомунікаційні технології. Ці технології стають головним засобом підвищення ефективності виробництва, зміцнення конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на світовому ринку. О. Тоффлер [7] вважає, що інформаційна інфраструктура стане основою соціальної та економічної діяльності майбутнього, а також дозволить будь-якій людині в будь-який час і в будь-якому місці отримати всю потрібну йому інформацію. Наявна розвинута інфраструктура, що забезпечує створення достатніх інформаційних ресурсів.

В інформаційному суспільстві змінюється модель працівника: ділова активність перетікає в інформаційно-комунікативну сферу. Характер принципів змін, що відбуваються в сучасній системі освіти, на думку О.А. Комарової, зводиться до таких проявів: зміщення основного акценту із засвоєння значних обсягів інформації на опанування способами безперервного набуття нових знань та вміння вчитися самостійно; опанування навичок роботи з будь-якою інформацією, різномірними даними, формування навичок самостійного, а не репродуктивного типу мислення; доповнення традиційного принципу «формування професійні знання, уміння та навички» принципом «формування професійну компетентність» [6].

Сьогодні на перший план виходять технології донесення освітніх послуг до споживача. Цей феномен зумовлений поширенням концепції безперервної освіти, або навчання протягом всього життя. Якщо в індустріальному суспільстві одержані знання відображали об'єктивну реальність упродовж 20–25 років, то в інформаційному суспільстві в силу гіпертрофованої динаміки

економічних і соціальних процесів, зростання цінності інформації, високої мобільності індивідів ситуація різко змінилася. Знання, одержані 5–7 років тому, вже не відображають дійсність та незатребувані на ринку праці. За таких обставин феномен навчання протягом усього життя породив попит на освіту з боку дорослих, віртуальними студентами стали ті, хто не має часу та можливості навчатися за очною чи заочною формами навчання. На це реагує професійна освіта: зручний час для занять і навчання паралельно з роботою; інформація, адаптована під особистісні та професійні потреби; міжособистісна комунікація; навчання в неформальній обстановці, онлайн-навчання, перевернуте навчання тощо. Такі тренди як персоналізація навчання, сторітелінг, грамотне з'єднання оффлайн і онлайн навчання розвиваються вже зараз і ще сильніше будуть розвиватися у майбутньому.

Таким чином, сучасна освіта виходить за вузькопрагматичні рамки лише професійної підготовки і перетворюється у глобальний фактор розвитку людства, процес становлення і розвитку особистості. Орієнтація професійної освіти на суспільно необхідний тип особистості повинна виходити з того, що постіндустріальне суспільство змінюється інформаційним, в якому кожен учасник модернізованого виробництва не може обійтися без оволодіння інформацією і комунікацією. Інформаційне суспільство висуває принципово нові вимоги до системи освіти. В інформаційному суспільстві головним пріоритетом освітньої політики стає формування системи безперервної освіти.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. *Сучасна соціальна філософія: Підручник*. К.: Генеза, 1996. 368 с.
2. Бажал Ю.М. *Економічна теорія технологічних змін*. К.: Заповіт, 1996. 238 с.
3. Батышев С.Я., Шапоринський С.А. *Основы профессиональной педагогики* /. [изд. 2-е, доп.]. М. : Высшая школа. 1977. 504 с.
4. Белл Д. *Социальные рамки информационного общества (Новая технократическая волна на Западе)*; под. ред. П. С. Гуревича. М. : Прогресс, 1986. 549 с.
5. Идеи Н.Д.Кондратьева и динамика общества на рубеже третьего тысячелетия / Под ред. Ю.П. Яковец. М., 1995. 372 с.
6. Комарова О.А. *Освіта у вимірі інформаційного суспільства* // *Економічний часопис XXI*. 2011. №7-8. С. 23-27
7. Тоффлер О. *Будущее труда на Западе*. М.: Прогресс, 1986. 642 с.
8. Якимович Т., Джулик О. *Сучасні тенденції розвитку професійної освіти України та Польщі* // *Діалог культур: Україна у світовому контексті: Філософія освіти: збірник наукових праць* / [редкол. І.А. Зязюн (голов, ред.), С.О. Черепанова (упоряд. і відп. ред.), Н.Г. Ничкало, С.О. Сисоєва та ін.]. Львів: Українські технології, 2002. Вип. 7. С. 180—190.